

Liturgiako Itzulpen Batzordearen Itun Berria

Eustasio Etxezarreta
Liturgi Itzulpen Taldeko Idazkaria

1. Taldearen sorrera

Oraintxe zortzi urte, 1980an, liturgiako itzulpen batzordeak Itun Berriaren argitalpen berri bat plazaratu zuen⁽¹⁾. Baina berehala esan behar da, itzulpen taldea, berez, ez zela Itun Berria Euskaratzeko sortua izan. Historia labur bat egin dezagun, talde honen sorrera eta eskuartean izan dituen lanak zehazteko.

Vaticanoko II. Kontzilioaren ondorioz sortu zen liturgiako itzulpen taldea. Eliza batzar nagusiak onartutako lehen dokumentua liturgiari buruzkoa izan zen. 1963. go abenduaren 5ean finkatua eta erabakia geratu zen idazki hori. Delako dokumentu honetan, besteak beste, ordurarte gure artean latinez bakarrik ospatzen zen liturgia herri hizkuntzetan ospatu ahal izateko bideak zabaltzen ziren⁽²⁾.

Erabaki honen ondorioz eta elizbarruti bakoitzeko Gotzainaren ardurapean, itzulpen taldeak sortu ziren han eta hemen gure elizba-

(1) **Itun Berria**. Idatz Elizbarrutiko Argitaldaria. Donostia, 1980. 736 or. Bigarren argitarapena, 1984; hirugarrena, 1988

(2) Ik. Vaticanoko II Kontzilioa: **Sacrosanctum Concilium** Liturgia Santuari buruzko Konstituzioa, 36 z.

rrutietan. Euskal Iparraldekoak izan ziren lehenengoak; eta berehala Hegoaldekoak Gipuzkoan, Bizkaian eta Nafarroan. Erromatik erabakitako epe jakinetan eta mailaz-maila, latina utzi eta herri hizkuntzak sartzeari ekin behar izan zitzaion. Horretarako, ordea, itzulpenak prestatu behar ziren, tenerez prestatu ere.

Hörrela, bada, ahalegin guztian hasi ziren taldeak lanean. Hala ere, era desberdinean ekin zion hasiera hartan lanari gure elizbarrutietako talde bakoitzak. Izan ere, Bilboko Gotzainak, Jaime Kerexetak bizkaierara itzuli eta argitaratu berria zuen Meza liburuko irakurgaiak eta otoitzak erabil zitatzela agindu zien bere elizbarrutiko apaizei. Nafarroako Gotzaiburuak, berriz, "Orixe"ren Meza liburua onartu zuen bere elizbarrutiko euskal parroketan erabil zezaten. Baiona eta Donostiako elizbarrutietako taldeek, ordea, itzulpen berriak egin behar zituzten edota, gutxienean, eskura zeuden argitarapenak oinarri harturik, beren euskalkietara egokitu, liturgiako irakurgai eta otoitzak.

2. Taldearen jarduera eta urratsak

Kontzilioaren aginduz, piskanaka-piskanaka, liturgi liburu guztiak eraberrituak izan ziren, sakonki berrizatuak, alegia; testu guztiak ez bada ere, gehienak behintzat berriak edota aldatuak izateraino. Eraberritutako liburuetan lehenengotakoa Meza eta sakramentuak ospatzeko irakurgaiena izan zen; geroxeago, Mezako otoitzak eta sakramentuen elizkizun liburu berriak argitaratu ziren. Eta guzti honekin, planteamendu berri bat zegoen egin beharra itzulpenei zegokienez.

Indarrak elkartu beharra ikusten zen, lanaren ugariari erantzun ahal izateko. Baina, gainera, gero eta garbiago azaltzen zen, liturgi testuen euskal itzulpen guztiak bateratu beharra. Ez zen, ordea, gauza erraza. Bizpahiru saio eginak zituzten itzultzaile guztiek talde bakarrean bildurik; eta lanaren jardunean konturatzen ziren, zenbait esalditan ez zegoela itzulpen batera etortzeko eragozpen haundirik; baina konturatzen ziren, baita ere, zailtasun haundiak zeudela askotan, denek itzulpen bat-bera onartzeko, euskalkien ezberdintasunak zirela medio.

1.967.go udazkenean, batzarrean bildu ziren Iruñean itzultzaile taldeko ordezkari batzuk. Erromako Liturgi Batzorde Nagusiko idazkaria zen A. Bugnini jaunarekin, itzulpen bakarra lortzeko aurkitzen zituzten eragozpenak aztertzeko eta nolabaiteko iretenbidea aurkitzeko.

Bi maila bereiztea erabaki zuten:

- a) Mezatan egunero erabili ohi diren zatietan, ahalik eta itzulpen batasunik haundiena lortzen saiatu behar zuten;
- b) baina irakurgai eta otoitzetan, euskarari buruz gure herriaren egoera kontutan harturik, askatasun haundiagoz joka zezaketen. Izan ere, euskalki bakoitzeko ordezkarien iritzian, ordukoz ezin zitekeen inola ere argitalpen bakarra egin, baldin eta gure herriak kristau mezua egoki jasotzea nahi bazen.

Ahalegin honek berekin ekarri zuen batasunerako joera, gogoan badugu, gainera, garai hartan gizarte maialan ere euskara baturantzako eragin izugarria sumatzen zela. Eta 1969 urtearen hasieratik aurrera, itzulpen talde bakarra eratu zen elizbarruti guztietako ordezkariekin. Ia bost urte behar izan ziren erabaki horretara iristeko. Geroztik elkarrekin egin izan dira, bai liturgi testu berrien itzulpenak, bai lehen talde bakoitzak bere aldetik itzulitakoen berrikusketa.

3. Liturgiako Itzulpen Batzordearen Itun Berria

Orain arte esandakotik ikus daitekeenez, liturgiako itzulpen taldea ez zen zuzenean Itun Berria itzultzeko sortu, liturgi liburu berriak euskaratzeko baizik. Baina liturgi testuen artean, zati handi bat irakurgaiak dira: Itun Zahar eta Berriko irakurgaiak.

Itun Berria argitaratu aurretik, hainbat eta hainbat itzulpen eta argitarapen egin zituen. Hasiera batean, behin-behineko argitarapenak egiten ziren; lanak prestatu ahala, liburuskatan eskuratzen zitzaizkien apaizei, iganderoko beren liturgi jardukizunerako berehala behar zituzten gaiak: irakurgaiak eta otoitzak. Gero, ordea, argitara-

pen trinkoak eta epe luzeagorako balio behar zutenak egin ziren: **Orduen Liturgia** (1977) eta **Irakurgaiak** izeneko liburu gotorra (1978). Lehenengoan, gehienbat, Itun Zaharreko Salmoak erabiltzen dira, eta Itun Zahar eta Berriko irakurgai laburrak. Bigarrenean, berriz, badira Itun Zaharreko pasarteak ere eta Salmo zatiak, baina gehienbat Itun Berriko zatiak dira ematen direnak.

Irakurgaien liburua argitaratu aurretik, bi lan egin behar izan ziren:

- a) Pasarte paraleloen berdinketa. Badira, batez ere Itun Berrian, paraleloak deritzaten zatiak, bereziki hiru Ebanjelio sinoptikoetan eta Itun Zaharreko Salmo edota beste liburu-etatik hartutako esaldien aipamena egiten deneko esaldietan. Begirada batera, harrigarria badirudi ere, ez da harritzekoa, lehenengo lanaldian horrelako zertzelada asko kontuan ez izana. Liturgi liburuetan nahasian azaltzen bait dira Bibliako pasarteak.
- b) Paraleloen berdinketa edo azterketa egin ondoren, azken lan bat egin beharra ikusten zen: itzultitako irakurgai guztien segidako irakurketa. Eta hori ez bakarrik idazkera berdintzeko, baita sintaxia eta hiztegia bera ere aztertzeko. Ez dugu ahaztu behar hamar-hamabi urteren buruan egindako lanak zirela, taldeko lankideak gutxi-asko aldatzen joan zirela, eta taldea bera prozesu baten barruan aurkitzen zela: lanak berak bide berriak erakusten zituelako, batetik; eta, bestetik, euskarak urte haietan ari zuen aldaketak bere eragina zuelako itzulpen taldean ere.

Liturgiako **Irakurgaien** liburuan Itun Berria oso-osorik sartzen ez bada ere, zatirik nagusia behintzat hartzen da. Hortik sortu zen Itun Berria argitaratzeko asmoa. Horretarako, itzuliak zeuden zatiak bildu, eta itzultzeko falta zena osatu zen.

Gainera argitarapen hau kristauen eskuetan jartzeko eta maila guztietako katekesi hezierarako pentsaturik zegoenez, hainbat sarre-
ra eta lagungarri erantsi zitzaizkion, irakurketaren mesedetan eta

erabilpenaren aberasgarri: liburu bakoitzari egindako hitzaurreak, zenbait pasarte argitzeko oharrak, argibide batzuk Itun Berria irakurtzen laguntzeko, gogoetarako gai zerrenda pasarterik egokienak aukeratzeko, igande eta jaiegunetan liturgian hartzen diren irakurgaien aurkibidea, eta mapa bi: Palestina Jesukristoren garaian eta San Pauloren lau ibilaldiak. Itzulpenaz gainera, beste eraskin hauek direla, esango genuke. Itun Berri honen ezaugarriak aipagarriena, kontuan izanik, Kontzilioaz geroztik, Liburu Santuaren eta bereziki Itun Berriaren erabilkerak oinarritzko garrantzia duela kristauaren katekesi hezieran eta orokorki pastoraltza lanetan.

4. Itun Berriaren itzulpenaren helburua eta irizpideak

Vaticanoko II. Kontzilioaren **Dei Verbum** izeneko idazkian, Elizak agintzen du, "*Liburu Santurako bideak zabal-zabalik egon behar duela fededunentzat*"⁽³⁾; eta, beraz, itzulpen egokiak egiteko agindua ematen du, fededunek eskura izan dezaten Liburu Santua. Itzulpen egokia esatean, bi alderdiri begiratzen zaio batipat: "*jatorrizko hizkuntzetatik*" eta "*kristau herriarentzat*" eginak izateari.

Baziren lehendik Itun Berriaren itzulpenak; baziren Meza liburuaren itzulpenak. Baina, hala ere, liturgiarako itzulpen berri bat egiteko erabakia hartu zen. Zer dela eta?

Itzulpen irizpideei buruz, aitortu beharra dago, aurrerapen haundiak egin direla Bibli jakintzetan, gure mende honetan eta, batez ere, azken hogeitabost urteotan. Jakintza mota berria sortu dela esan beharko litzateke, Bibliaren itzulpenari buruz.

Gai hauetan jakintsu direnen esanera, idazlan batek alderdi eta maila desberdinak ditu: edukia, erabiltzen diren kontzeptuak eta hiztegia, esaldien formulaketa, estilistika, literatur alorreko nolokotasunak, etab.; eta ezinezkoa dela diote, itzulpenean alderdi eta aberastasun guzti horiek aldi berean jasotzea. Zenbat eta sakonago

(3) Ik. Vaticanoko II Kontzilioa: **Dei Verbum** Jainkoaren Agerpenari buruzko Dogma Konstituzioa, 22 z.

ezagutu jatorrizko hizkuntza, orduan eta zailago gertatzen dela, han esana dagoen guztia hizkuntza berri batean esatea⁴.

Honek esan nahi du, testu batek berak itzulpen bat baino gehiago egiteko egokiera ematen duela. Bibliari gagozkiolarik, ez da berdin "jakintzari laguntzeko... izkuntzak ikasten ari diren ainbat jakintsuentzat" itzulpena egitea, Duvoisini Luis Luzien Bonapartek agindu omen zion bezala, edota exegesi lan txukun eta zehatz baten zerbitzura egindakoa, kristau xeheak irakurtzeko egina, etab. Guztiak izan daitezke bidezkoak eta ongi eginak, baina helburu desberdinarekin eta maila desberdinetan eginak izango dira. Itzulpenak, bestalde, garaian garaikoa izan behar du.

Bibliari buruz egin daitezkeen era askotako itzulpenen artean, esan daiteke, liturgi ospakizunean jendaurrean irakurtzeko egindakoa dela, berez, egokiena. Liburu Santua elkarte baten barruan sortutako idazlana da, herri baten bihotzean sortua. Historian zehar egina izan den bilduma da. Jatorrian gune edo muin batzuk besterik ez zirenak, behin eta berriz elkarte barruan irakurriz, osatzen eta aberasten joan dira denborarekin. Zenbait pasartetan, ospakizunetan eta ospakizunetarako eratuia izan den ahozkotasunaren ezaugarriak nabari dira. Horregatik, "Bibliaren itzulpena egiterakoan liturgi ospakizunean eta, beraz, jendaurrean irakurria izan behar duela pentsatu behar da"⁵. Horregatik, eginkizun hori egokien betetzen duen itzulpena dela, esan beharko genuke, Liburu Santuaren itzulpenak onena.

Betidanik esan izan da, itzultzailearen lege nagusia "leialtasuna" dela. Baina leialtasunaren nolakotasunak ez dira orain lehen bezala ulertzen. Itzulpen irizpide berriak "formazko berdintasuna" alboratu, eta "baliokidetasuna" edo "berdintasun dinamikoa" hartu dute itzulpen eredutzat, hau da: balio berdineko indarra eta edertasuna duen itzulpena. Gauza jakina da, sistema bat dela hizkuntza eta ez dagoela berdintasun osorik hizkuntz sistema batetik bestera.

(4) Alonso-Schökel, L.: **La palabra inspirada. La biblia a la luz de la ciencia del lengüaje**. Ed. Cristiandad. Madrid 1986. 267-280 or.

(5) Ik. Alonso-Schökel: *Ibidem*. 278. or.

“*Formazko berdintasuna*” erabiltzen duen itzulpen sistemak jatorrizko testuari begiratzen dio, batez ere, eta harekiko leial jokatzeari. Bere helburu guztia, testu hori hizkuntza berri batean ematea da, jatorrizko hizkuntzaren formak errespetatuz. Alderantziz, itzulpen teknika berriak, jatorrizko testuari zor zaion leialtasunaz gainera, irakurlea du begien aurrean; irakurlearen hizkuntz sistemari ere leialtasuna zor zaiola ikusten du. Bi begirapuntu ditu, beraz, leialtasunak. Bikoitza da leialtasunaren arazoa.

Jatorrizko hizkuntzak irakurtzeko gauza ez den irakurleari hurbildu egiten dio idazkia, haren hizkuntzara itzuliz. Eta hori egitera koan, gaurko irakurleari edota entzuleari ulergarri izan dakion lortu nahi du, jatorrizko irakurlearentzat ulergarri izan zitekeen neurrian; eta gainera, gaurko irakurlearengan sentipen eta jarrera berdintsuak sortu nahi lituzke.

Euskal Elizbarruti arteko Itun Berriaren itzulpenean, batez ere azken aldera eta gehiago, itzulpenaren berdintasun dinamikoaren bigarrena jarraitu nahi izan zaio. Hala ere, ez du horrek esan nahi, teknika berri hau oso-osorik eta jakintsuen mailan erabilia izan denik. Are gutxiago esan nahi da, Itun Berriaren itzulpen honekin azken hitza esana geratu denik.

Itzulpen teknika berriak zabaldu dituen bideetan abiatu izan arren —batzutan senaren edo intuizioaren eraginez, beste askotan gaurregun gure inguruko hizkuntzatan eskura dauden zenbait itzulpenen laguntzaz—, edonork ikus dezake bide luzea dagoela oraindik. Lan guztiek, eginak izan diren garaiko ezaugarriak izan ohi dituzte; eta Itun Berri hau ere hala izango da, bere alderdi on, akats eta guzti.

Hitz gutxitan laburbilduz esango genuke, hauek direla Itun Berri honen bereizgarriak aipagarrienak:

- Itzulpen gaurkotua dugu, herriarentzat egina —hau da: herri mailako euskara erabiliz— eta jendaurrean irakurtzeko. Bi alderdi hauek mugatzen dute, nolabait, Itun Berriaren liburu honetan darabilen euskararen duintasuna,

alde batetik, eta herrikoitasuna, bestetik. Izan ere, ez dugu ahaztu behar, Itun Berria, berez, idatzia izanik ere, askotan norberak irakurri ez, baizik eta entzun egiten duela, eta ahozkotasanaren eite berezia hartzen dutela. Eta batzarrean bildurik dagoen kristau herriak entzun hutsez jaso behar badu Jainko hitzaren mamia eta mezua, honek maila eta egokitasun bereziak dituen euskara eskatzen du.

- Jatorrizko hizkuntzatik egina izan da —grekotik—. Baina ez hori bakarrik; taldean egindako lana dugu eta, hain zuzen, euskalki desberdinetako ordezkari ziren lankideez osatutako taldean. Hasieratik azkenera liturgi eta Bibli itzulpenetan gutxi-asko aritu direnak hogeitamar lagunetik gora izan dira, nahiz eta talderik finkoena sei-zortziren bat lankide izan: euskalkirik nagusienak —bizkaiera, gipuzkera, goi- eta behenafarrera eta lapurtera— ordezkatzan ziztuzten lankideek. Eta azken testua euskara batuan emana dago.
- Bestalde, Elizaren aginduz egindako itzulpen lana izan da, ofizialki Elizan erabiltzeko. Euskal Herriko Eliza katolikoaren historian lehenengo aldiz gertatzen da hori. Gorago esan dugunez, eliz pastoraltzan badu bere garrantzia itzulpen bat-bera erabiltzeak liturgi ospakizunetan, kristau hezieran eta norberak gogoetarako eta otoitzerako hartzen duenean.
- Eta azkenik, argitarapen hau kristau heziera lanetan erabiltzeko asmoz egina izanik, sarrera haundia eman zaie testuari buruzko argibide, ohar eta bestelako eraskinei.

5. Euskal Bibli itzulpenaren tradizioarekiko jarrera

Kontzilio aurretik egindako Itun Berriko pasarteen itzulpenak ez ziren, zeuden-zeudenean, liturgiarako hain erabilgarriak. Lehenengo mendeetako itzulpenak aztertzen baditugu, batetik, latinezko Vulgatatik egindako itzulpenak ziren; eta, bestetik, hizkuntza gauza bizia

eta aldakorra izanik, zahartua eta atzera geratua zegoen itzulpen haietako euskara.

Lehenengoa Joannes Leizarraga kalbinistaren **Iesvs Christ gyre Iavnaren Testamentv Berria** izan zen, Nafarroako erreginarene la-guntzarekin 1571ean argitara emana, lapurteraz.

Katolikoan artean, Joanes Haraneder dugu lehenengoa, Doniba-ne Lohizuneko semea eta apaiza. Bere **Testament Berria** lapurtera-ko euskaraz 1740an burutu zuen; baina ehun urte igaro ziren, beste bi apaizek —M. Harriet eta P.N. Dassancek— berrikusi eta, zenbait zuzenketa egin ondoren, 1855ean argitaratu arte.

Duvoisin kapitainak 1865ean argitaratu zuen bere **Bible Sain-dua**, hau ere lapurteraz itzulia, Itun Berria beronen azken zati duena. Baina argitarapen hau hizkuntzalarien zerbitzura egina izanik, Erro-mako baimenik gabe egina izan zen, eta ez zuten kristauen fede he-zieran erabili. Geroago, ordea, joan den mendearen azken aldera, Haristoy apaizak **Ebanjelio Saindua** euskaraz argitara eman zuen Duvoisinen itzulpena oinarri harturik eta “*behar diren baimen eta chehetasun guztiekin*”.

Bada, azkenik, joan den mendean itzulitako beste Testamentu Berri bat, Fray Jose Antonio de Uriartek gipuzkeraz itzulia eta orain-dik argirik ikusi ez duena.

Gure mende honetan egindako itzulpenak jatorrizko grekotik egi-nak izan dira, baina goi mailako hizkuntza zerabilten edota Ebanje-lio hutsa ematen zuten eta ez Itun Berri osoa. Hauetan lehenengoa Olabideren **Testamentu Berria** daukagu, 1931n argitara emana eta gero, “*aldaketa aundirik gabe*”, haren **Idazteuna, Itun Zar eta Be-rria** argitarapenean sartua (1958).

Arantzazuko fraile talde batek **Lau Ebanjelioak** argitaratu zi-tuen, gipuzkeraz, 1961ean.

Hauek ziren, liturgiako itzulpen taldea lanean hasi zenean, esku-ra zeuden itzulpenak. Eta aurreko puntuan adierazi diren arrazoi-en-gatik, itzulpen berria egitea erabaki zuten: jatorrizko hizkuntzetatik

egindako itzulpena, kristau herriarentzat, euskara errazean eta jendaurrean irakurtzeko egina. Baina hori ez zen euskal itzulpenekin bakarrik gertatu. Hain zuzen, beste hizkuntzetan ere itzulpen berriak egin beharrean gertatu ziren.

Hala ere, itzulpen berri bat egiteak ez du esan nahi, lehen egindako guztiak baztertera utzi eta itzulpen lana hutsetik hasi zenik. Bidezkoa denez, eskura eduki izan dira orain arteko argitarapenak. Baina eskurago eduki dira gure kultur inguruko azken itzulpenak: itzulpen irizpide berriekin beste hizkuntzetan eta gure garai berean egin izan diren itzulpenak, alegia, eta arreta haundiagoz begiratu zaie hauei.

Baina gauza bat da itzulpen berria egitea, itzulpen hori liturgi liburuetan argitaratzeko; eta besterik da, pasarte horiek bildu, falta ziren zatiak osatu eta guzti horrekin beste Itun Berri bat argitaratzea, 1980ko honetan egin zen bezala. Izan ere, Kontzilio ondoren hainbat itzulpen eta argitarapen berri egin izan dira Itun Berriarenak.

J. Kerexetaren Jesukristoren **Barri Ona**, 1966an bizkaieraz argitaratua, izan zen lehenengoa; bigarrenez Alkartasun Barria tituluarekin 1972an argitara emana eta, azkenik, 1976an bere **Euskal Biblia**-n sartu zuena.

Gipuzkeraz, 1967an argitaratu zen itzulpen hau bera, **Itun Berria** izenarekin eta Ebanjelioen itzulpena "Orixe"rena harturik. Hiru autore azaltzen dira, "Orixe"-Kerexeta-Zugazti. Gero 1974ean ikusi zuen honek bigarren argitarapena.

Lapurteraz, Belokeko Beneditarrek argitaratu zuten **Jesukristoren Berri Ona**, lau Ebanjelioak eta Apostoluen Egintzak emanaz liturgiarako egindako itzulpenean.

Bada oraindik beste **Itun Berria** F. Olariaga Jesusen Lagundikoak itzulua eta 1978an argitaratua.

Eta azkenik, **Elizen Arteko Biblia** izeneko taldeak bere aldetik beste **Itun Berria** argitara emana du, euskara batuan, 1983an, gero 1987an bigarren argitarapena ikusi duena.

Itun Berriaren hainbesteko aukera izanik, zer dela eta beste argitarapen bat gehiago egin?

Liturgiarako Itun Berriko pasarteen itzulpen berri bat egiteko lehenago eman ditugun arrazoiez gainera, baten beste arrazoi bat berorien argitarapena ere egitera eragiten zuena: Liburu Santuak eta, kasu honetan, Itun Berriak kristauaren fede bizitzarako duen garrantzia. Biblia Jainkoaren hitza bait da eta, beraz, Elizaren oinarrizko alderdia. Jesukristoren Eliza ulertezina litzateke Bibliarik gabe. Eliza fede elkarte da: Jainkoaren hitza entzun, ospatu eta bizi egiten duen fede elkarte. Elizarentzat fede eta maitasun bizitzaren utziezinezko alderdia da, Jainkoaren hitza liturgi batzarrean eta otoitz giroan entzutea eta berorretaz, elkartean nahiz bakardadean, gogoeta egitea.

Jainkoaren hitza da, bestalde, katekesi heziera guztiaren iturri bizia, kristaugintza egokia eta sendoa lortzeko. Hortik uler daiteke San Jeronimoren esaldi hura: "*Liburu Santua ezagutzen ez duenak ez du Kristo ezagutzen*". Herri baten historia barruan eta bizitzan zehar sortutako idazkia dela esan dugu Liburu Santua, eta gaurregun ere idazki honek duen baliorik nagusienetakoa Jainko herriaren fede iturri izatea da. Eskuarki, ordea, ez da —beste liburu asko bezala, hasi eta buka— jarraian irakurtzen. Bakarka eta batez ere batzarrean, pasarteka irakurtzen da, eta otoitz giroan.

Baina guzti hori egia izanik, ez al zuten horretarako balio orduarte argitara emandako Itun Berriek?

Garrantzi berezia eman izan zaio Elizan, liturgiako ospakizunetan eta katekesi hezieran nahiz norberaren otoitzaldietan itzulpen bat-bera erabiltzeari. Hori gertatu izan da, LXX —Septuaginta Viro-rum— deitutako itzulpenarekin eta gero Vulgatarekin ere. Beraz, Elizaren aspaldiko tradizioetik datorren gauza da. Liburu Santuak itzulpen berean behin eta berriz entzun eta irakurri izanik, esaldi horietako asko, hizkera bizitik hartuak izan direnez, piskanaka buruz jasotzea dakar eta beti ere errazago ulertzea entzuten eta irakurtzen diren pasarteak. Hau izan da, beraz, Itun Berriaren beste argitarapen bat egiteko arrazoi nagusia.

6. Itun Berri honek izan duen harrera

Euskarazko beste idazlan askorekin gertatu izan denez, Itun Berri honek ere ez du aparteko azterketa kritikorik jaso izan. Alderantziz, pastoral eta katekesi lanetarako garrantzi haundiko tresna izanik, zain-zain zegoen aspaldidanik eliz jendea Itun Berri hau noiz argitaratuko, eta oso harrera ona egin zitzaion kaleratua izan zenean.

Garai hartan, euskararen inguruko eztabaidak, askotan, euskararen bikaintasunari baino gehiago, euskara batua eta, zehatzago, euskara baturako proposatutako ortografia onartzen zen ala ez, horri begiratzen zitzaion. Zenbait jende arazo honekin itsututa eta tope eginda geratzen zen. Giro honetan, aipatzekoa iruditzen zaigu Koldo Mitxelena zenaren iritzia, liturgiako itzulpen taldeak argitara eman berria zuen **Orduen Liturgia**-ri buruz.

Euskaltzaindiaren VIII. Biltzarra ospatzekoa zen Bergaran 1978an, Arantzazun egindako VII. Biltzarraren hamargarren urteburuan eta Koldo Eleizalderen jaiotzako mendeurrenean. Euskararen batasuna lortu ahal izateko, Arantzazuko Biltzarrean emandako arauak zer-nolako harrera eta itsaspena izan zuten aztertu nahi zen, hamar urte igaro ondoren. Bestalde, Eleizaldek Oñatin, Eusko Ikaskuntzaren 1918ko Batzarrean, euskararen batasunaren arazoa "*ausarki eta ozenki planteatu*" zuenez gero, euskararen batasuna izan zuen "*gai nagusi eta bakarra*" Eleizalderen mendeurrenean Bergaran egindako Biltzarrak⁽⁶⁾.

Irailaren 4tik 8ra egin zen Biltzarra, eta aurretik giro egokia eta interesa sortu nahirik, beren iritziak eskatu zitzaizkien hamabi euskaltzaini. Euskararen ortografia bateratzeari buruz, zer itxaro zitezkeen Bergarako Biltzarretik, hori zen egiten zitzaien galdera. Eta Koldo Mitxelenaren erantzuna jasoko dugu: "*Euskararen batasuna ortografiaren arazoa baino askoz ere gehiago da. Hor dago Orduen Liturgia hatxerik gabe, eta erabat lan ona eta eredugarria da*"⁽⁷⁾.

(6) Ik. **Euskara**. (1978-2), 442-443. or.

(7) Ik. **Deia**. (1978, Abuztuak 31), 17.. or.

Mitxelenak ez zuen Itun Berria aipatu, ezin zezakeen aipatu ere, oraindik argitaratzeko zegoenez. Baina **Orduen Liturgia** egin zuen talde beraren lana izan zen Itun Berria ere.

Liturgiako itzulpen taldeak izan zituen, lehen aldi hartan, bere borrokak eta kezak euskara batuari buruz; hobeto esateko, euskara batuaren alderdi batzuri buruz, azken batean kanpoko jazkera den ortografiari buruz. Baina Itun Berriaren argitarapena erabat euskara batuan egin zen. Itzulpen taldeak, batez ere, euskararen bikaintasunari begiratu nahi izan zion bere lanetan, hizkuntzaren joskera egokiari, euskararen gorputza bera jotzen bait zuen gauzarik garrantzitsuena. Eta itzulpenetan erabili duen euskara maila nolabait adierazteko, zera esango genuke: eliz lanetan eta jendaurrean erabili ohi den euskara izan dela eredu hartua, hau da: euskara landua, maila batean arautua eta duina eta, aldi beran, entzulegoarentzat ulertteraza.

Eta idatzizko kritikarik izan ez bada ere, hitzez eta egitez oso harreara ona izan du. Besteak beste, izan duen zabalkundea da hori pentsatzeko bide ematen diguna. Zortzi urteren buruan hirugarren argitarapena egina izan da eta 18.000 ale dira orain arte zabaldu direnak.

Itzulpenaren teknikari buruz, lehen 4. puntuan egin dugun azalpenaren adierazgarri, bada azterketa labur bat, Euskaltzaindiko sarrera hitzaldi gisa nik neuk egina, "**Euskal Elizbarruti arteko Itun Berria: Itzulpenaren xehetasunak historiaren argira**" titulupean⁽⁶⁾. Zenbait pasarte aztertzen dira bertan, itzulpen irizpide berriak nola erabiliak izan diren aditzera emateko. Hemen orokorki esanda geratu diren hainbat puntu, han xeheki aztertzen dira. Beraz, interesgarria jotzen dugu lan hori, hemen esandakoak baieztatzeko eta Itun Berriaren ordurarteko euskal itzulpenen eta gure Itun Berri honen artean dagoen alde berezia ikusteko.

7. Etorkizunerako asmoak

Gure itzulpen taldea liturgi liburuen itzulpenerako sortua izan zela esana dugu hasieratik. Eta liturgi liburu beharrezkoenean itzul-

(6) Ik. Euskara. (1981), 199-217. or.

pena burutu zuelarik, orain lanari utzia dago talde bezala. Azken urteotan taldeko lau lagun hil ere egin dira.

Orain eskura daukagun lanik premiazkoena itzulpen horien argitarapena egitea da: eskuko Meza liburua herriarentzat, eta sakramentuak ospatzeko elizkizun liburuak batipat.

Erabili izan dugu Biblia bere osoan itzuli eta argitaratzeko asmoa, baina asmo honi ez diogu oraindaino bere erantzuna eman ahal izan. Hala ere ez dugu bazterrera utzia. Hartarako egokiera eta lan-kideak biltzea lortuko bagenu, gogoz ekingo genioke lanari.

SINTESIS

El Nuevo Testamento de la Comisión Traductora de la Liturgia

Este grupo surgió a raíz del Vaticano II, cuando se abre la posibilidad de celebrar la liturgia no en latín, sino en lengua vernácula. Surgen así grupos dedicados a la traducción: en plazos fijos dictados desde Roma y paso a paso, había que dejar el latín e introducir las nuevas versiones. Para ello, era necesario preparar las correspondientes traducciones. Algunas de las diócesis vascas empezaron a utilizar textos ya existentes (Orixe, etc); otras son sin embargo partidarias de elaborar un texto nuevo. Con la profunda renovación litúrgica que supone el Vaticano II, es evidente la necesidad de unificar las diferentes versiones existentes en euskara.

En 1969 se forma un grupo de traducción, no sólo para traducir el Nuevo Testamento, también con la finalidad de traducir los nuevos textos litúrgicos. El grupo comenzó publicando textos breves y provisionales. Al Nuevo Testamento se le concede especial atención porque su uso es de básica importancia en la catequesis cristiana y, en general, en la labor pastoral. Esto responde también a una pregunta que más de una vez se ha planteado, el por qué de una nueva traducción habiendo traducciones anteriores al euskara.

Estos han sido los criterios de traducción: ha de ser adecuada, es decir, "*a partir del texto original*" y "*para el pueblo cristiano*". Hay que tener en cuenta que entre las múltiples posibilidades de traducción de la Biblia la más adecuada es la destinada a ser leída en celebraciones litúrgicas. En efecto, el Santo Libro surgió en comunidad. Por ello, dada la importancia del receptor, más que a una fidelidad literal al texto original se ha tendido a lo que se llama "*equivalencia dinámica*" en la traducción.

Estas son las principales características de nuestra traducción: es una traducción actualizada, hecha para el pueblo y para ser leída en público; está por lo tanto escrita en euskara batua; se ha hecho a partir de la lengua original, es decir, el griego; es la traducción oficial, hecha por expreso encargo de Roma, por primera vez en Euskadi.

Hemos de decir que en ocho años se han publicado tres ediciones, y ya se han vendido dieciocho mil ejemplares.

Una vez terminada la labor más urgente, el grupo ha dejado de trabajar. Tiene sin embargo varios proyectos entre manos: la traducción del Misal de los Fieles y la de los Libros para la liturgia de los Sacramentos. Además, y aunque por ahora no parece muy factible, no se ha abandonado la idea de traducir la Biblia entera.

SINTESIS

The New Testament of the Commission for the Translation of Liturgy

This group came out after the second Vatican Council, when it was made possible to celebrate liturgy not in Latin, but in vernacular languages. For this reason, several groups were created for the translation of the new liturgy. Latin should be abandoned, within fixed terms established by Rome, in order to introduce the new versions, becoming necessary to have the corresponding translations ready.

Some of the basque dioceses began to use texts already existing; however, others advocated the preparation of a new text. With the profound liturgical renovation brought about by Second Vatican, it was made clear the need to unify the different versions already existing in basque.

A group of translators was formed in 1969, not only to translate the New Testament, but to do the same with the new liturgical texts. The group started by publishing short and provisory texts. Special attention was given to the New Testament, because of its magnitude in christian catechesis and in general in pastoral work. This also comes to answer a question more than once arised -why a new translation when there exist already translations into basque.

thes have been the translation criteria: it must be appropriate, i.e., "from the original text" and "for christian people". It must be borne in mind that among the many possibilities to translate the Bible, the most appropriate one is the version to be read in liturgical celebrations. The Holy Book came out in community and the receiver being so important, it was preferred to reach to a dynamic equivalence in the translation rather than sticking to a literal loyalty to the original text.

The main features of the translation are: it is an up-to-dated translation, made for the people and meant to be read in public; it is therefore written in unified basque; it was done starting from the original language, that is, greek; it is the official translation made by assignment from Rome, for the first time in Euskadi.

It must be said that three editions have been published in eight years and 18000 copies have already been sold.

Once the most urgent job has been finished, the group has ceased to work; however, they have some projects in mind: the translation of the Missal for christians and that of the books for the liturgy of Sacraments. And the project of translating the whole Bible has not been left aside, even if it does not seem very likely to be carried out.